

ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 334:338:332 : 351

Богоявленська Ю.В., к.е.н., доц.

Житомирський державний технологічний університет

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ:
АСПЕКТ ВЗАЄМОДІЇ МАЛИХ І ВЕЛИКИХ
ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Розглянуто проблеми взаємодії телекомунікаційних підприємств у сучасних умовах господарювання. Визначено напрями удосконалення формування галузевої політики телекомунікаційної сфери в контексті взаємодії малих та великих підприємств

Постановка проблеми. Галузева політика є вагомим складовою державної політики. Державна політика визначається загальною стратегією розвитку країни. Необхідність формування “Стратегії економічного та соціального розвитку України” визначена Розпорядженнями Президента України №372/2001-рп від 21.12.2001 р., №385/2002-рп від 08.11.2002 р. та закріплена Указом Президента України №493/2004 від 28.04.2004 р. [5; 6; 8]. Стратегія розвитку обумовлює необхідність розробки галузевих програм.

Сьогодні в Україні однією з найдинамічніших галузей є телекомунікаційна. Темпи, якими вона розвивається, випереджують прогнозовані показники її діяльності в цілому [7, с. 287].

Проте, у галузі існує перелік проблем та протиріч, що стримують її розвиток, і відповідно, не враховуються при формуванні галузевої політики. Однією з них є активізація підприємницької діяльності на засадах розвитку малих і великих телекомунікаційних підприємств як у регіонах, так і у країні в цілому [2, с. 15]. Окреслена проблема обумовлюється відсутністю чіткого механізму взаємодії таких підприємств, неврахуванням рекомендацій Міжнародного телекомунікаційного союзу щодо даного питання, а отже потребує термінового вирішення.

Стан вивчення проблеми. Законодавчі підвалини перетворень телекомунікаційної галузі були закладені в період початку формування та становлення незалежної

України. З метою стабілізації економіки у 1991 р. була прийнята Програма надзвичайних заходів по стабілізації економіки України та виходу її з кризового стану [3], положення якої поширювались на всі галузі. З метою розбудови національної економіки в 1993 р. прийнята Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції [4] у відповідності до розділу VI “Галузеві та регіональні особливості демонополізації економіки і розвитку конкуренції” якої кожною галуззю формувались відповідні програми.

Метою нової галузевої політики в Україні було забезпечення якісних перетворень всіх суб’єктів господарювання.

Галузеві та регіональні програми ринкових перетворень в основному передбачали одержання основних результатів секторного аналізу загальнодержавного та регіональних ринків, визначення особливостей антимонопольного регулювання окремих об’єктів, встановлення завдань щодо організації процесу демонополізації і розвитку конкуренції стосовно відповідних ринків, реформування управління економікою галузі або регіону, нормативне, інформаційне і фінансове забезпечення, проведення організаційних заходів для реалізації програм. Ці програми повинні були забезпечити виконання завдань Державної програми.

Так, планом заходів Державної програми у I кварталі 1994 р. була передбачена розробка галузевих програм ринкових перетворень.

На виконання його положень була розроблена “Програма ринкових перетворень у галузі зв’язку”, яка окреслила стратегічні плани розвитку галузі, виходячи зі специфіки й основних її особливостей.

Відтак, вивчення проблеми має законодавче підґрунтя.

Метою дослідження виступає розкриття проблем формування галузевої політики в Україні, встановлення причин, які ускладнюють процес взаємодії малих і великих підприємств телекомунікаційної галузі та розробка науково-обґрунтованих напрямів удосконалення формування галузевої політики в контексті ефективної взаємодії малих та великих підприємств телекомунікаційної сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Галузевими програмами та науковими працями багатьох учених основними напрямками розвитку телекомунікаційних підприємств визначено введення в дію нових сучасних та високоякісних технологій, підвищення якості послуг, розширення спектру нових послуг. Технічна політика галузевих підприємств спрямована на залучення потенційних споживачів, поступове створення універсальної системи зв’язку, технічне переозброєння та впровадження сучасних технологій, розширення спектру нових послуг.

Проте, окреслені напрямки не віднаходять повної реалізації. До них додаються проблеми необхідності узгодженості технічних політик галузевих підприємств, неврахування інтересів малого бізнесу в процесі їх розвитку та багато інших. Це підтверджують дослідження таких вчених як: О.О. Бутенко, М.В. Захарченко, О.С. Кузьмінов, В.М. Орлов, О.С. Редькін, Є.М. Стрельчук, М.С. Яценко та ін. [1; 2; 9].

Відтак, на основі досліджень проблематики формування галузевої політики пропонується розгляд невисвітлених раніше частин.

Викладення основного матеріалу дослідження. Формування галузевої політики повинно спиратись на основні особливості сфери телекомунікацій. Вони полягають у наступному:

1. Продукція (послуги) нематеріальна.

2. Незавершений характер процесу виробництва.

3. Необхідність перерозподілу тарифних доходів.

4. Процес виробництва і процес споживання співпадають у часі.

5. Підвищені вимоги до якості телекомунікаційних послуг.

6. Нерівномірність навантаження в часі.

Ці особливості накладають окремі вимоги на процедуру розробки галузевої політики телекомунікацій.

Проведені дослідження у цьому напрямку у розвинутих країнах світу визначають одним з актуальних напрямків розвитку створення так званих “мережних структур”. У рамках таких утворень телекомунікаційні підприємства створюють різного роду союзи, спілки з метою не перешкоджання, а сприяння, діяльності один одного.

Такі напрацювання почали реалізовуватись у країні у 2001 році під егідою Державного комітету зв’язку та інформатизації України із заснуванням Спілки працівників операторів зв’язку. Головною метою діяльності Спілки виступило:

– захист законних соціальних, економічних та інших спільних інтересів членів Спілки;

– сприяння співробітництву між всіма операторами телекомунікацій;

– розширення сфери їх діяльності для більш повного і якісного забезпечення суспільних потреб у телекомунікаційних послугах.

Основними завданнями Спілки визначені наступні:

1) сприяння створенню організаційних передумов для розвитку засобів телекомунікацій;

2) розвиток гармонійних відносин між операторами телекомунікацій на засадах сприяння і чесної конкуренції;

3) забезпечення рівних можливостей членів Спілки по розвитку найбільш сучасних і якісних телекомунікаційних послуг;

4) організаційно-правова підтримка та захист прав і законних інтересів членів Спілки.

Такі Спілки були створені та зареєстровані у кожній області як статутні

об'єднання у відповідності до Закону України "Про об'єднання громадян".

Спілки були зареєстровані як недержавні, неприбуткові громадські організації, створені з метою об'єднання громадян – працівників суб'єктів підприємницької діяльності в телекомунікаційній галузі для сприяння створенню гармонійних відносин між операторами телекомунікацій. В основу їх діяльності були закладені принципи добровільності, рівноправності членів, гласності, самоврядування, законності.

Відтак, даний етап дослідження юридично засвідчив відсутність якої б не було дискримінації у взаємовідносинах телекомунікаційних підприємств незалежно

від їх організаційно-правових форм.

З економічної точки зору, на мікрорівні одними з показників, що засвідчив єдиність стратегій розвитку галузевих підприємств виступив показник матеріальних витрат. Він відобразив динаміку зменшення, що повністю відповідає інноваційному характеру функціонування галузі (табл. 1).

Аналіз динаміки витрат на виробництво у галузі протягом 2001-2005 рр. дозволив визначити, що найбільше у загальній структурі скоротилася саме частка матеріальних витрат – на 44,3 %, а також решта основних витрат. Цифри засвідчили тенденцію, що склалася у виробництві, щодо зменшення трудомісткості продукції.

Таблиця 1. Структура витрат на виробництво та витрати на одиницю вироблених послуг телекомунікаційними підприємствами Житомирської області у 2001-2005 р.р.

Показник	Роки				
	2001	2002	2003	2004	2005
Всього витрат по галузі, відсотків до загальних витрат:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
– матеріальні витрати	55,9	44,8	38,0	12,0	11,6
– амортизація	2,6	4,5	3,5	1,5	1,0
– витрати на оплату праці	8,2	11,4	11,8	5,0	5,8
– відрахування на соціальні заходи	2,4	3,5	3,4	1,8	2,2
– вартість товарів	0,0	0,0	0,0	60,5	70,2
– інші операційні витрати	30,9	35,8	43,3	19,2	9,2
Витрати на одиницю виробленої продукції, коп.	102,5	100,2	91,0	97,8	97,4

Джерело: розраховано і складено автором за даними, наданими Головним управлінням статистики у Житомирській області, та облдержадміністрації

Ці тенденції за своїм характером є негативними, оскільки зумовлені дією екстенсивних за змістом факторів і не мають у своєму підґрунті інноваційних структурно-технологічних змін. Вони призводять до подальшого погіршення структури та падіння ефективності виробництва, а зменшення частки амортизації основних фондів перешкоджає їх відновленню.

У практиці господарювання у більшості випадків, на жаль, юридично затверджені положення залишались на папері.

Таблиця 2. Структура телекомунікаційної галузі Житомирської області за підгалузями

Підгалузі	Питома вага обсягу послуг, %		Зміни у 2005 р. проти 2001 р.
	2001 р.	2005 р.	
1	2	3	4
Зв'язок області	100,00	100,00	–
поштовий	14,04	12,54	-1,50

телеграфний	0,67	0,19	-0,48
телефонний міський	23,93	12,89	-11,04
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
телефонний сільський	5,57	2,69	-2,88
телефонний міжміський	39,50	28,69	-10,81
телефонного міжнародного	10,61	4,54	-6,07
проводове мовлення	1,84	0,55	-1,29
спеціальний і фельдзв'язок	0,19	0,14	-0,05
передача і прийом телевізійних та радіопрограм, радіозв'язок	2,67	4,33	1,66
держінспекція електрозв'язку	0,35	0,27	-0,08
супутниковий	0,00	0,02	0,02
комп'ютерний	0,44	1,58	1,14
мобільний	0,00	31,55	31,55
пейджинговий	0,14	0,00	-0,14
транкінговий	0,05	0,02	-0,03

Джерело: там же

Як видно з таблиці 2, тривалі зміни суттєво змінили галузеву структуру Житомирщини. Найбільших змін протягом аналізованого періоду зазнали такі підгалузі: міський телефонний зв'язок, обсяг надання послуг якого в загальній структурі послуг скоротився на 11,04 %, міжміський – на 10,81 %, міжнародний – на 6,07 %.

Необхідно зазначити, що в останні роки розвиток поштових і телекомунікаційних послуг відбувався по-різному, що можна проаналізувати за показником доходності підприємств (табл. 3):

Таблиця 3. Доходи підприємств Житомирської області від надання послуг, тис. грн.

Показник, тис. грн.	2001 р.	2005 р.	Зміни у 2005 р. проти 2001 р.
Всього	115507,0	298640,4	183133,4
у тому числі:			
поштовий	16221,4	37448,7	21227,3
телеграфний	771,5	583,6	-187,9
телефонний міський	27645,9	38495,1	10849,2
телефонний сільський	6437,3	8037,1	1599,8
телефонний міжміський	45621,1	85685,2	40064,1
телефонного міжнародного	12260,0	13562,3	1302,3
проводове мовлення	2126,6	1638,2	-488,4
спеціальний і фельдзв'язок	216,8	414,6	197,8
передача і прийом телевізійних та радіопрограм, радіозв'язок	3086,3	12923,2	9836,9
держінспекція електрозв'язку	400,4	807,2	406,8
супутниковий	0,0	63,6	63,6
комп'ютерний	512,6	4716,4	4203,8
мобільний	0,0	94211,0	94211
пейджинговий	155,6	2,1	-153,5
транкінговий	51,5	52,1	0,6

Джерело: там же

Постійно нарощувались обсяги надання телекомунікаційних послуг. Так, динаміка по мобільному, телефонному міському, сільському, міжміському зв'язку була позитивна і спад надання даних видів послуг не був зафіксований.

Натомість, послуги поштового зв'язку, крім втрати частки в галузевому виробництві області, зазнали спаду – пошта понесла найбільші збитки порівняно з іншими підгалуззями. Загальне падіння виробництва послуг почалося з 1990 р., а

найбільше було зафіксоване у 1995 р. – майже у 5 разів. Внаслідок реформування власності, створення підприємств, спад виробництва в галузі поступово уповільнився у 1999 р.

Телекомунікаційні послуги володіють властивостями та якостями загально визначення поняття “послуги”, відповідно до якого ними є діяльність суб’єктів, яка не набуває матеріально-речової форми і задовольняє певні потреби замовників – особисті, колективні, громадські. Вони є результатом різномірної діяльності, що здійснюється виробником на замовлення споживачів і, як правило, призводять до зміни стану одиниць, які споживають ці послуги.

Специфіка послуг як продукції полягає в

тому, що вони не накопичуються (за виключенням окремих видів), не транспортуються, не існують окремо від виробників, тобто в основному вони споживаються в момент їх надання. Продукцією телекомунікаційних підприємств є обсяг послуг, наданих споживачам. Обсяг вироблених послуг включає вироблені та передані (або передбачені для передачі) послуги споживачам, обсяг реалізованих послуг є доходом підприємства від реалізації послуг (на склад показника не впливають несвоєчасні оплати).

Перерозподіл питомої ваги видів наданих телекомунікаційних послуг у загальній структурі доходів галузі засвідчила структура доходів телекомунікаційних підприємств (рис. 1):

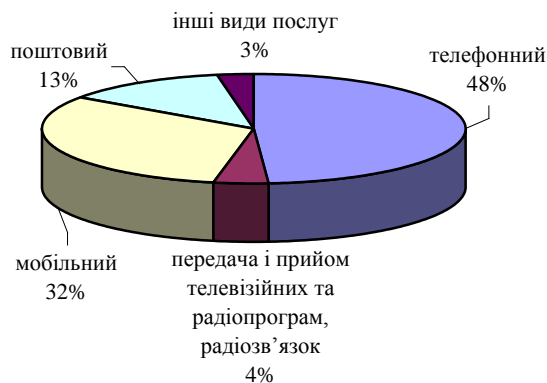

Рис. 1. Структура доходів телекомунікаційних підприємств у 2005 р., відсотків

У цілому темпи росту доходів підприємств від надання телекомунікаційних послуг за останні роки засвідчують позитивну динаміку діяльності галузі. Так, темпи росту доходів 2002 р. до 2001 р. склали 24,21 %, а 2005 р. до 2004 р. – 46,99 %. Найприбутковішою послугою є мобільний зв'язок, що у 2005 р. показав надстрімкий зріст і склав 31,55 % у загальній структурі доходів. У попередні роки цей показник був незначний (див. табл. 2). Поступове зростання доходності притаманне послугам міжміського зв'язку пояснюється запровадженням на телефонній мережі області цифрових АТС. Дані заходи дозволили підвищити якість надання послуг та, відповідно, збільшити доходність від їх надання споживачам. Цифровізація телефонної мережі

області у перші її роки підвищила показник доходності послуг місцевого телефонного зв'язку. Це також було зумовлено введенням замість традиційної суми абонплати, яка була “фіксованою” внаслідок застарілої на сьогодні технології декадно-крокових АТС, почасового обліку розмов на новозбудованих цифрових АТС. У подальшому, враховуючи оптимізацію тарифів, частка від надання послуг місцевого телефонного зв'язку в загальній структурі доходів почала зменшуватися. Це було зумовлено перерозподілом структури споживання телекомунікаційних послуг, а саме збільшенням користування послугами мобільного зв'язку. У відсотковому виразі суми доходів від надання послуг міського телефонного зв'язку у загальній

сумі доходів становили: у 2001 р. – 23,93 %, а у 2005 р. – лише 12,89 %.

Прискорення темпів росту доходів від надання послуг зв'язку також пов'язано зі зміною форми власності, переважним чином із державної на колективну, та створенням нових підприємств, що було зумовлено демонополізацією економіки та розвитком конкуренції на державному рівні. Внаслідок проведених реорганізацій діючих і реєстрації нових підприємств вже у 2002 р. частка колективних підприємств у загальній структурі доходів склала 84,73 %, проти 0,52 % приватної та 14,75 % державної власності. У 2003-2005 рр. зберігалась така ж тенденція.

Відтак, аналіз аналітичних даних також засвідчив зміну структури надання телекомунікаційних послуг.

Отже, можемо визначити, що такі трансформації обумовлюються:

1) зміною структури власності багатьох галузевих підприємств;

2) зміною галузевої структури виробництва в результаті її адаптації до нової структури попиту;

3) зміною нормативно-правової бази діяльності;

4) зміною структури управління телекомунікаційними підприємствами внаслідок їх переходу до нових форм господарювання;

5) як наслідок, за рахунок збільшення доходів від надання послуг – отримання телекомунікаційними підприємствами можливості придбання дорогих нематеріальних активів;

6) водночас, зменшення частки малих підприємств з причин фінансової неспроможності придбання дорогих ліцензій на право здійснення діяльності у сфері телекомунікацій;

7) появою на ринку телекомунікацій “сильних гравців” та, як наслідок, сильної конкуренції;

8) доступністю новітніх видів послуг споживачам та, як наслідок, зміна їх вподобань.

Отже, причинами, що ускладнюють процес взаємодії малих і великих телекомунікаційних підприємств виступають:

1) в цілому нестійка економічна і політична ситуація в країні, податкова політика, що ненайкращим чином у більшій мірі позначається на діяльності малих галузевих підприємств;

2) часта зміна законодавства, що не дозволяє з мінімальними похибками розраховувати інвестиційні програми розвитку навіть великих галузевих підприємств, гальмує розвиток бізнесу, впровадження новітніх телекомунікаційних технологій;

3) замкненість галузевих підприємств на внутрішньому ринку (задоволення локальних потреб), а часом, і невміння користуватися його перевагами (території пріоритетного розвитку), нерозширення на зовнішні ринки та, навіть, несприйняття пропозицій іноземних компаній з приводу інвестування (особливо переймаються з цього малі галузеві підприємства).

Таким чином, результат дослідження з даного питання, що пропонується автором, обґрунтовує доцільність розробки галузевої політики в Україні в контексті взаємодії малих і великих телекомунікаційних підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна сьогодні потребує створення ефективної вітчизняної галузевої політики. За результатами проведених досліджень, зокрема, можна визначити, що напрямами удосконалення формування галузевої політики телекомунікаційної сфери у контексті взаємодії малих та великих підприємств мають виступити:

1) віддання пріоритетів новітнім телекомунікаційним й інформаційним технологіям, новим телекомунікаційним продуктам;

2) створення на законодавчому рівні

сприятливих умов для розвитку телекомунікаційних підгалузей, а також прийняття законів про електронний документообіг та електронний цифровий підпис;

3) лібералізація відносин між суб'єктами великого і малого підприємництва як на державному, так і на регіональному рівнях;

4) розвиток з серед галузевих підприємств партнерських відносин шляхом надання юридичної, методичної, організаційної допомоги в розвитку їх підприємницької діяльності (дієвість спілок, союзів, тощо);

5) фінансово-технологічна підтримка диференціації телекомунікаційних послуг;

6) сприяння розвитку регіональних телекомунікаційних ринків (у т.ч. за допомогою створення регіональних бізнес-інкубаторів), “мережних” структур та вільному виходу на зовнішні ринки;

7) перегляд галузевих програм підготовки фахівців для роботи в галузі у ринкових умовах.

Відтак, стан *формування галузевої політики в Україні* має вдосконалитися за рахунок *ефективної взаємодії малих і великих телекомунікаційних підприємств*. Дослідження у цьому напрямку мають перспективу свого подальшого розвитку.

Список використаної літератури:

1. *Бутенко О.А.* Особливості створення механізму підтримки малого бізнесу на регіональному рівні // *Економіка: проблеми теорії та практики*. Зб. наук. пр. – Вип. 185: В 4 т. Том 3. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 697.

2. *Захарченко М.В., Орлов В.М., Кузьмінов А.В.* Роль малого бізнесу в підвищенні ефективності регіональних структур зв'язку // *Зв'язок*. – 1999. – №1(15). – С. 15-17.

3. Постанова Верховної Ради Української РСР від 03.07.1991 р. № 1291-ХІІ “Про Програму надзвичайних заходів щодо

стабілізації економіки України та виходу її з кризового стану”.

4. Постанова Верховної Ради України від 21.12.1993 р. № 3757-ХІІ “Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції”.

5. Розпорядження Президента України №372/2001-рп від 21.12.2001 р. “Про підготовку проекту Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки”.

6. Розпорядження Президента України №385/2002-рп від 08.11.2002 р. “Про розроблення проекту Стратегії економічного та соціального розвитку України до 2011 року”.

7. Статистичний збірник “Регіони України” 2006 / За ред. О.Г. Осауленка. – Частина 2. – Київ: Державний комітет статистики України, 2006. – 807 с.

8. Указ Президента України №493/2004 від 28.04.2004 р. “Про Стратегію економічного та соціального розвитку України “Шляхом європейської інтеграції” на 2004-2015 роки”.

9. *Яценко М.С.* Процессы демонополизации телекоммуникационного рынка Украины // *Економіка: проблеми теорії та практики*. Зб. наук. пр. – Вип. 194: В 5 т. Том 2. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 344.

БОГОЯВЛЕНСЬКА Юлія Вячеславівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом і економіки праці Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– економіка та управління підприємствами;

– економіка та управління національним господарством;

– управління персоналом

Відомості про автора:

БОГОЯВЛЕНСЬКА Юлія Вячеславівна,
к.е.н., PhD, доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Житомирського державного технологічного університету

Службова адреса: м. Житомир, вул. Черняхівського, 103, каб. 322а

Домашня адреса: м. Житомир, вул. Чапаєва, 3, кв. 52

Тел.:(050) 313-09-97_(м.), 25-33-22_(д.), bjv@ukr.net

Наукові інтереси:

- економіка та управління підприємствами;
- економіка та управління національним господарством;
- управління персоналом.

05.11.2007 р.

Ю.В. Богоявленська “Проблеми формування галузевої політики в Україні: аспект взаємодії малих і великих телекомунікаційних підприємств”.

Розглянуто проблеми взаємодії телекомунікаційних підприємств у сучасних умовах господарювання. Визначено напрями удосконалення формування галузевої політики телекомунікаційної сфери в контексті взаємодії малих та великих підприємств.

Ю.В. Богоявленская “Проблемы формирования отраслевой политики в Украине: аспект взаимодействия малых и крупных предприятий”.

Рассмотрены проблемы взаимодействия телекоммуникационных предприятий в современных условиях хозяйствования. Определены направления усовершенствования формирования отраслевой политики телекоммуникационной сферы в контексте взаимодействия малых и крупных предприятий.

Yu.V. Bogoyavlenska “The branch policy formation problems in Ukraine: the small and big enterprises interaction aspect”.

The problems of the telecommunication enterprises' interaction in the modern managing conditions are considered. The directions of improvement of branch policy formations of telecommunication sphere in a small and large enterprises interaction context are certain.